

Nekrolog: Josef Válka – apoštol múzy Kleio (13. 7. 1929 – 13. 5. 2017)

Dlouhý a pozoruhodně plodný životní běh významného českého historika, profesora PhDr. Josefa Války, emeritního profesora Masarykovy univerzity, rodáka z Borače (půvabné vesničky nad řekou Svatkou) se uzavřel 13. května ve věku nedožitých 88 let. Jeho přínos pro českou historiografii je výrazný, sluší se připomenout jeho bádání o dějinách Moravy, završené úžasnou syntézou moravských dějin. Znatelnou stopu také po sobě zanechal v komeniologii. Nepochybně se jeho význam a renomé odrazí v řadě nekrologů a hodnotících článků s podrobnou bibliografií, které jistě připomenou jeho složitý vývoj od padesátých let k reformnímu marxismu, následné normalizační ústrky, jimž navzdory se Válka prosadil již před listopadem 1989 v představiteli evropsky orientované a poučené české historiografie raně novověkých politických i kulturních dějin. Jistě budou vzpomenuy i jeho zásluhy z porevoluční recenzní činnosti a rozsáhlá, historicky orientovaná publicistika.

Proto jsem se rozhodl připomenout tuto sympatickou, vpravdě renesanční osobnost spíše osobním vyznáním k člověku, jehož jsem vedle mého milovaného profesora Josefa Polišínského považoval svého dalšího „guru“. Nepatřil jsem k přímým Válkovým posluchačům (on přednášel v Brně, já studoval v Praze), ale mezi jeho žáky se přesto hrdě hlásím. S tímto skvělým moravským historikem jsem se seznámil a také dobře poznával na mezinárodních komeniologických kolokviích pořádaných v Muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Tato pravidelná setkání nebyla jen vědeckými konferencemi, byť s mnoha významnými badateli z Východu i zpoza Opony, ale také příležitostí svobodně diskutovat o Komenského díle, jeho odkazu a dnešní interpretaci. O rostoucí význam a prestiž uherskobrodských jednání se Válka zasloužil mírou vrchovatou. Sám Válka, odstavený na „rodné“ brněnské alma mater na vedlejší „nepedagogickou“ kolej, výstižně charakterizoval komeniologická kolokvia (a vlastně celé domácí bádání o Komenském) jako „svobodnou badatelskou oázu v jinak nesvobodné společnosti“. Zvláště mne zaujala Válkova interpretace a hodnocení Komenským vydávaných revelací a prorocství (tolik zpochybňovaných a „zametaných pod koberec“), ve kterých viděl paralelu k dobové barokní víře v „zázraky“. V Uherském Brodě se s ním dobře nejen popíjelo moravské víno u cimbalové muziky pozdějšího ředitele muzea Pavla Popelky, ale dobře povíдалo o moderní evropské historiografii a kulturní antropologii, o potřebě pluralitního, více vrstevnatého a komparativního vidění světa (a to nejen v případě Jana Amose). Od Války, orientovaného i díky životní partnerce na francouzskou kulturu, jsem se tu ještě jako mladý adept milované múzy Kleio dověděl o pojmech jako „kulturní paradigma“ či „historický diskurs“ a slyšel první jména jako Michel Foucault či Jacques Derrida nebo Georges Duby, jehož požadavek „narativní historie“ si jeho moravský následovník vzal k srdci. U Války se tento široký přehled ovšem vždy kloubil s důkladnou znalostí moravských archivů s neustále doplňovaným širokým historiografickým rozhledem. V devadesátých letech se dočkal plné rehabilitace a zaslouženého uznání doma i v zahraničí. Měl jsem to štěstí, že jsem jej v plné síle zažil na mnoha zahraničních konferencích (v Berlíně, Amsterdamu či v Římě), nejvíce ale vzpomínám na náš společný pobyt v Moskvě, kde se pro mne v „podmoskevských večerech“ a při prolézání zákoutí Kremlu, stal z „respektovaného pana profesora“ kolegou a posléze kamarádem „Pepíkem“, stále ale přístupným debatovat o historii dávné i současné. Do Uherského Brodu ale jezdil nadále pravidelně a jako člen vědecké rady muzea vždy nabádal k rozvíjení vědecké tradice a úrovně této instituce. Budu mu (stejně jako dalšímu brněnskému profesorovi Mezníkovi) vždy vděčný i za to, že mi koncem devadesátých let pomohl při profesorském řízení na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity. Se západními Čechami jej kromě kontaktu s mojí maličkostí spojoval zájem o husitského arcibiskupa Jana z Rokycan. Podílel se zásadním přínosem i na úspěchu konference Okresního muzea dr. Bohuslava Horáka v roce 1997 k počtě tohoto rokycanského rodáka. Příznačné je, že jeho „rehabilitující“ pohled na Rokycanu jako na muže rozumného kompromisu souvisel s Válkovými sympatiemi k tolerantnímu, jeho slovy „nadkonfesijnímu křesťanství“. Proto k jeho dějinným oblíbeným patřili Karel Starší ze Zerotína stejně jako Komenský.

Jan Kumpera